

سال دهم، شماره ۲۴، بهار و تابستان ۱۳۸۷

پولشویی در بستر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات

دکتر فاطمه قناد

دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی از دانشگاه شهید بهشتی Email: ghanad@gmail.com

تاریخ دریافت مقاله: ۸۶/۳/۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۸۶/۱۱/۳

چکیده

امروزه بسطی در اعمال مجرمانه با تکیه بر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در فضای مجازی به وقوع می‌پیوندد. شبکه‌های رایانه‌ای، بستر مناسبی را برای بسیاری از فعالیت‌های مجرمانه، به‌ویژه به‌صورت سازمان‌یافته، فراهم کرده‌است. به گزارش یازدهمین کنگره پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل (۲۰۰۵) پولشویی مهم‌ترین نمونه چنین جرایمی است و با توجه به امکان تصویب نهایی لایحه مبارزه با پولشویی در مجمع تشخیص مصلحت نظام، می‌باید به عنوان یکی از مهمترین جرایم اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد. همچنین، عضویت ایران در کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان (۱۹۸۸) و امکان عضویت آتی در کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی (پالرمو ۲۰۰۰) و کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا ۲۰۰۳)، بررسی متون فوق را به عنوان مقرراتی که کلیه اشکال پولشویی را مورد توجه قرار داده‌اند و به زودی ممکن است به منبع الزام‌آور فراملی تبدیل شوند، توجه‌پذیر می‌نماید. هدف این نوشتار، بررسی تحلیلی این جرم در شرایطی است که با تکیه بر فناوری برتر انجام می‌پذیرد و تبیین ضرورت پاسخگویی به چالش‌هایی است که فراروی سیاست جنایی گشوده است.

واژگان کلیدی: پولشویی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، فضای مجازی، تجارت الکترونیکی، شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، جرایم اقتصادی، جرایم سازمان یافته.

مقدمه

جرایمی نظیر پولشویی، کلاهبرداری و جعل که در حوزه تجارت الکترونیکی اتفاق می‌افتند، عمدتاً ماهیت اقتصادی و مالی دارند^۱ و در محدوده رشته مطالعاتی مستقلی تحت عنوان حقوق کیفری اقتصادی جای می‌گیرند.^۲ ارزش‌هایی که مورد حمایت این حقوق قرار می‌گیرند، غالباً ماهیتی فنی دارند و این جرایم را به جرایم مادی صرف تبدیل می‌کنند که طی آن، عمل مجرمانه مرتکب، صرفنظر از عنصر روانی قابل مجازات است و حتی بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی مرتکب نیز با پاسخ کیفری همراه می‌شود. ضمانت اجرای این جرایم نیز عمدتاً جنبه مالی دارد و در قالب جریمه متبلور می‌شود. این مجازات با هدف مرتکب از ارتکاب جرم اقتصادی که همان کسب سود بیشتر است، انطباق دارد. البته بخشی از پاسخ‌های اجتماع به عمل مرتکب، ممکن است در حقوق صنفی سازماندهی شود. مواردی نظیر لغو پروانه کسب، ممنوع‌المعامله کردن تاجر و نظایر آن در محدوده حقوق صنفی جای می‌گیرند و گرایش قانونگذاران برای پاسخگویی به چنین جرایمی، بیشتر از نوع پاسخ‌های صنفی، اداری و انتظامی است و جهت‌گیری عدالت کیفری به سوی کیفرزدایی و قضازدایی تمایل دارد. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۵)

این جرایم که اصطلاحاً جرایم «یقه سفیدی» نامیده می‌شوند، ویژگی‌های خاصی دارند که ناشی از طبقه اجتماعی و وضعیت بزه‌کاران آن است. (کروآل، ۲۰۰۱، ص. ۸) غالب این

۱. انگیزه مرتکبین بسیاری از جرایم قابل ارتکاب در فضای مجازی و تجارت الکترونیکی، تحصیل منافع مالی است. از اینرو برخی معتقدند که باید میان جرایمی که هدف آن تحصیل سود شخصی است، مثل نقض حقوق مصرف‌کنندگان و جرایمی نظیر پولشویی که هدف آن تحصیل سود سازمانی و تزریق منابع مالی برای ادامه حیات سازمان است، تفاوت قایل شد. اگر چه در هر دو گروه، خصوصیات بزه‌کاران تا حد زیادی مشترک است، ولی قصد مجرمانه، در گروه اول بهتر قابل ارزیابی است تا در گروه دوم که جرم به صورت سازمانی صورت می‌پذیرد و مرتکبین متعددی دارد. به عبارت دیگر، ساختار جرایم اقتصادی سازمان‌یافته به گونه‌ای است که مفهوم مجرمیت و مسؤولیت اشخاص با آنچه در سابقه ذهن حقوقی وجود دارد متفاوت است. خسارت‌های ناشی از این قبیل جرایم معمولاً غیرمستقیم است و بزه‌دیدگان مشخصی ندارد و توجه عموم را چندان به خود جلب نمی‌کند، ولی از آنجا که این جرایم، موجبات فساد اجتماعی و اقتصادی را فراهم می‌آورند، مبارزه با آنها در سرلوحه سیاست جنایی بسیاری از کشورهاست. برای اطلاعات بیشتر ر. ک.:

Ruggiero, V. et al, (1995), p.p. 8- 11 and Slapper, G. et al, (1999) , p. 12

۲. بخش دیگر از اعمال مجرمانه‌ای که ذیل این عنوان، مورد بررسی قرار می‌گیرند، ناظر بر حیات اقتصادی جامعه هستند. جرایم مربوط به تخلفات شرکت‌ها و تقلبات مالیاتی در این زمره‌اند. دسته سوم از این جرایم، ناظر بر نظم اقتصادی جامعه هستند. جرایم رشاء و ارتشاء، ربا، نقض حقوق مصرف‌کنندگان، نقض حقوق رقابتی و قواعد تبلیغات تجاری و تبلیغات خلاف واقع، در این دسته‌بندی جای می‌گیرند.

جرائم در فضای مجرمانه و خلوت کاری افراد اتفاق می‌افتند و به ندرت کشف می‌شوند، زیرا حضور فرد تاجر، در صحنه جرم کاملاً قانونی و مشروع است (کلارک، ۱۹۹۰، ص. ۲۱) و رویداد جرم در جریان فعالیت حرفه‌ای وی با تکیه بر تجربه و دانش حرفه‌ای، علمی یا توان مالی بزهکار (پیشین) و سوءاستفاده از اطمینان بزه‌دیده صورت می‌پذیرد. (شاپیروس، ۱۹۹۰، صص. ۳۶۵-۳۶۶) بسیاری از این جرائم که مبتنی بر فعل یا ترک فعل بزهکار هستند، سازمان‌یافته‌اند و بزهکاران متعددی با درجات مختلفی از مسؤلیت که در اغلب موارد تشخیص شخص مسؤل را دشوار می‌سازد زیرا در مواردی که مسؤلیت شخصی به دیگری تفویض شده، تعیین اینکه چه کسی سزاوار سرزنش است، امری دشوار به نظر می‌رسد، چه در بسیاری از موارد، مجرمین اقتصادی برای فرار از تبعات اعمال مجرمانه، تمامی وظایف و مسؤلیت‌های خود را به سایرین تفویض می‌کنند. (راجیرو، ۱۹۹۵، ص. ۹) برخی دیگر از این جرائم، «سلامت عمومی» جامعه و فضای اجتماع را به مخاطره می‌اندازند و بزه‌دیده خاصی ندارند، میزان خسارت‌های ناشی از این جرائم غیرقابل اندازه‌گیری و غیرمستقیم است. به عنوان نمونه شستشوی عواید مجرمانه که با پوشش فعالیت‌های قانونی و مشروع تجاری، اجتماعی یا سیاسی انجام می‌شود در این گروه جای می‌گیرند. صدمات ناشی از چنین فعالیت‌هایی نسبت به آثار مستقیم، آنی و قابل اندازه‌گیری ضرب و جرح یا سرقت متفاوت است.

بسیاری از این جرائم، عنصر روانی مشخصی ندارند. این امر بدین معنی است که عنصر روانی که نقش مهمی در تعریف جرائم و درک ماهیت آنها دارد در این جرائم وجود ندارد. عدم وجود بزه دیده مشخص و رویت‌ناپذیری و پیچیدگی این جرائم، کشف آنها و انتساب مسؤلیت کیفری به فرد خاص و جمع‌آوری ادله و تعقیب بزهکار را دشوار می‌سازد و حتی در صورت تعقیب و محکومیت کیفری نیز مجازات‌های تعیین شده غالباً

۱. اصولاً بزه‌دیدگی در این جرائم نیز با سایر جرائم متفاوت است. اغلب این جرائم بدون بزه‌دیده هستند یا بزه‌دیده نامعین دارند. به عنوان نمونه، تبلیغات تجاری فریبکارانه یا مخل سلامتی افراد یا برداشتن مبالغه‌انگیزی از حساب‌های هر یک از مشتریان بانک دارای چنان اثر نامحسوسی است که کمترین خسارت را به فرد بزه‌دیدگان وارد می‌کند. در بسیاری موارد ممکن است، بزه‌دیده هیچ درکی از بزه‌دیدگی خود نداشته باشد. غالب جرائم مربوط به مواد غذایی و بهداشتی و به عبارت دیگر جرائمی که نسبت به سلامت و بهداشت جسمی و روانی افراد رخ می‌دهد در این گروه جای می‌گیرند. برای اطلاعات بیشتر ر. ک.: کروآل، ۲۰۰۱، ص. ۸

خفیف هستند (دکتر نجفی ابرندآبادی، «بزهکاری اقتصادی»، ۱۳۸۵)، زیرا احراز سوءنیت مجرمانه در این جرایم دشوار است و فقدان قصد ایراد صدمه مستقیم به بزه‌دیده مانع از اعمال مجازات متناسب در خصوص مورد می‌شود. (کروآل، ۱۹۹۰، ص ۹) این ویژگی‌ها که به طبقه اجتماعی و وضعیت خاص این گروه از بزهکاران بستگی دارند، یکی از ارکان مهم تعریف چنین جرایمی به شمار می‌روند (پیشین، ص. ۸) و بیشترین وجوه افتراق میان جرایم اقتصادی و سایر جرایم را تشکیل می‌دهند.

مرتکبین این جرایم نیز ویژگی‌هایی دارند که آنها را از سایر گروه‌های بزهکاران، متفاوت می‌سازد. نحوه برخورد با این گروه از بزهکاران، امروزه از چالش‌های مهم حقوق کیفری و سیاست جنایی غالب کشورها است. جرایمی که این گروه‌ها مرتکب می‌شوند محدوده وسیعی از فعالیت‌های زیانباری است که به بدنه اجتماع صدمه می‌زند (پیشین، صص ۱-۲) و جرم‌انگاری و نحوه مقابله با آن یکی از مهم‌ترین سؤالاتی است (که در سازماندهی نظام عدالت کیفری هر جامعه باید پاسخ مناسبی برای آن پیش‌بینی شده باشد. (پیشین، ص ۷) این گروه از مجرمین به یقه سفیدها شهرت دارند^۱ و غالب جرایمی که در حوزه تجارت الکترونیکی به وقوع می‌پیوندند و در قانون تجارت الکترونیکی ایران احصا شده‌اند نیز دارای ماهیتی مشابه با جرایم این دسته از بزهکاران هستند.

این جرایم به همان اندازه که در فضای فیزیکی و ملموس قابل تحقق هستند، در فضای مجازی نیز امکان فعلیت دارند. تحقق جرایم در فضای مجازی با تکیه بر ابزارهای ناشی از پیشرفت علوم و فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات امکان‌پذیر است و شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای نظیر اینترنت یا شبکه‌های محلی تلفن همراه، بستر مناسبی را برای بسیاری از فعالیت‌های مجرمانه، به ویژه انواع سازمان‌یافته آن، فراهم کرده است. ارتکاب

۱. White collar Offenders این اصطلاح برای اولین بار در سال ۱۹۳۹ توسط جرم‌شناس آمریکایی، ادوین ساترلند، وارد ادبیات جرم‌شناسی شد. به عقیده او، اشخاصی که از وضعیت اجتماعی-اقتصادی بالاتری نسبت به سایر افراد جامعه برخوردارند، رفتارهای مجرمانه بیشتری از خود بروز می‌دهند. رفتارهای این گروه، نسبت به رفتارهای مجرمانه افرادی با وضعیت اجتماعی و اقتصادی پایین‌تر، کاملاً متفاوت است و سیاست‌های جنایی و برخورد‌های متفاوتی را نیز طلب می‌کند. برای اطلاعات بیشتر، ر.ک.: (ساترلند، ۱۹۴۹، ص. ۴۲)

جرم در این فضا، از برخی جهات آسان‌تر و فرار از تبعات قضایی آن به مراتب امکان‌پذیرتر است

الکترونیکی شدن تبادلات تجاری زمینه بین‌المللی شدن برخی از این جرایم اقتصادی را فراهم کرده است و پولشویی مهم‌ترین نمونه جرم از این دست تلقی می‌شود. جرایم اقتصادی و مالی عنوان برگزیده گزارش یازدهمین کنگره پنج سالانه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد است. (گزارش کنگره ۱۱ سازمان ملل) در بند ۱۷۸ این گزارش آمده است، که «افزایش جرایم اقتصادی و مالی ناشی از پدیده جهانی شدن و پیشرفت‌های فناوری اطلاعات است و این جرایم نه تنها بر اوضاع اقتصادی تأثیر منفی گذاشته و منجر به بی‌اعتمادی در دنیای تجارت می‌شوند، بلکه آثار منفی درازمدتی بر دمکراسی و حکمرانی مطلوب، خواهند گذاشت و این تأثیر منفی، در کشورهای در حال توسعه به مراتب بیشتر از کشورهای توسعه یافته است، زیرا مردمان آن کشورها آسیب‌پذیرترند و حکومت‌ها نیز ابزارها و منابع کمتری برای مواجهه با این جرایم دارند. اثر مخرب دیگری که از این جرایم ناشی می‌شود، اختلال در نظام توزیع درآمد و خارج شدن فعالیت‌های اقتصادی از چرخه نظام مالی رسمی و شکل‌گیری پرداخت‌های خارج از این سیستم است و نهایتاً اینکه وجهه چنین کشورهایی نیز در سطح بین‌المللی آسیب می‌بیند و این کشورها به عنوان مهد جرایم مالی و اقتصادی جلوه‌گر می‌شوند.»

در بندهای ۳۲۲ تا ۳۰۰ این گزارش پولشویی به عنوان یکی از جرایم اقتصادی و مالی در عصر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات مطرح گردیده است. اگر چه پولشویی در متن قانون تجارت الکترونیکی ایران به عنوان یکی از جرایم قابل ارتکاب در حوزه تجارت الکترونیکی مطرح نشده، ولی به واسطه اهمیت فراوان پولشویی در جریان عملیات بانکداری الکترونیکی که یکی از جنبه‌های اساسی تجارت الکترونیکی است و با توجه به امکان تصویب نهایی لایحه مبارزه با پولشویی در مجمع تشخیص مصلحت نظام، لازم است به عنوان یکی از مهمترین جرایم اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد. ضمن اینکه، عضویت ایران در کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان مصوب ۱۹۸۸ و امکان عضویت آتی ایران در کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی مصوب ۲۰۰۰ پالمو کنوانسیون مبارزه با

فساد مصوب ۲۰۰۳ مریدا، بررسی متون فوق را به عنوان قواعد و مقررات الزام آور فراملی توجیه پذیر می نماید.

مبحث اول - تعاریف و ویژگی های پولشویی مبتنی بر فناوری

«پولشویی» یکی از مهم ترین جرایم مالی سازمان یافته در حوزه تجارت الکترونیکی است و در بستر فناوری های نوین و تحولات سیستم ارتباطات از راه دور و تحت پوشش بانکداری الکترونیکی - که یکی از مظاهر تجارت الکترونیکی است - تحقق می یابد،^۱ زیرا نقدینگی حاصل از ارتکاب جرایم، همواره در معرض خطر مصادره مقامات قضایی قرار دارد و عملیات مجرمانه، زمانی موفقیت آمیز تلقی می شود که عواید ناشی از آن از این خطر مصونیت یافته باشد و دستیابی به چنین هدفی جز در سایه تطهیر این عواید و مخفی نمودن منشاء مجرمانه آن امکان پذیر نیست. به عبارت دیگر، مجرمین چاره ای جز وارد کردن عواید مجرمانه خود به چرخه اقتصاد قانونی و اختفاء منشاء مجرمانه آن ندارند. یکی از روش های تطهیر این عواید، بهره گیری از شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای و فناوری های اطلاعات و انجام عملیات تطهیر، تحت پوشش تجارت الکترونیکی است که امری بسیار حایز اهمیت و در خور توجه است. که متأسفانه در قانون تجارت الکترونیکی، مورد توجه قرار نگرفته است. البته با توجه به عضویت ایران در کنوانسیون سازمان ملل متحد برای

۱. فرایند پولشویی به طور سنتی در سه مرحله محقق می شود: نخست: تزریق درآمدهای نامشروع به شبکه های مالی رسمی یا غیررسمی و یا خرید کالاهای گرانقیمت به منظور تبدیل منابع مالی مجرمانه به ابزارهای مالی مشروع است که معمولاً در کشوری که درآمد مجرمانه در آن تحصیل شده ارتکاب می یابد. دوم: گمراه کردن زنجیره پیگیری و حسابرسی از طریق تبدیل درآمدهای نامشروع به منابع مالی با منشاء مبهم است. حواله و انتقال وجوه به حسابهای بانکی در خارج از کشور محل تولید منابع مالی نامشروع، از مهم ترین شیوه هایی است که در این مرحله مورد توجه پولشویان قرار می گیرد. این فرایند از طریق بانک های فراساحلی یا مراکز تجاری منطقه ای و یا بانک های بین المللی عملی می شود که مشمول مقررات سخت گیرانه نیستند. سوم: تزریق درآمدهای شستشو شده به جریان های اقتصادی مشروع و یکپارچه سازی و ایجاد ظاهر قانونی برای درآمدهای حاصل از فعالیتهای مجرمانه. در این مرحله انتقال وجوه به کشورهایی صورت می پذیرد که از ثبات اقتصادی بیشتری برخوردارند. در پولشویی مبتنی بر فناوری، نیازی به گذر از این مراحل وجود ندارد و گردش سرمایه های نامشروع در بستر مبادلات الکترونیکی و شبکه های مالی در کسری از ثانیه امکان پذیر است، بی آنکه اثر قابل تعقیبی از منشاء عواید مجرمانه و محل تخصیص و مصرف آن بر جای مانده باشد. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، رک: جزایری، ۱۳۸۲، ص. ۹۲

مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان، مصوب ۱۹۸۸، اصل ۴۹ قانون اساسی و مقررات پیشگیری از پولشویی در نظام بانکی و دستورالعمل اجرایی آن مصوب ۱۳۸۱ و لایحه مبارزه با پولشویی که در انتظار تصمیم مجمع تشخیص مصلحت نظام به سر می‌برد؛ متون فوق به عنوان قوانین الزام آور در این خصوص قابل بررسی است. به علاوه مفاد کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی، ۲۰۰۰ و کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد ۲۰۰۳، به عنوان اسناد بین‌المللی در این زمینه می‌توانند مورد توجه قرار گیرند.

الف- تعریف پولشویی

کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی، مشهور به کنوانسیون پالمو مصوب ۲۰۰۰ میلادی در ماده ۶ خود پولشویی را به شرح زیر تعریف کرده است:

«الف- تبدیل یا انتقال دارایی با علم به اینکه از عواید ناشی از جرم می‌باشد، به منظور اخفا یا تغییر منشاء غیرقانونی آن، یا کمک به مجرم برای فرار از تبعات قانونی اعمال وی.

ب- پنهان‌سازی یا کتمان ماهیت واقعی و یا محل وقوع یا کیفیت تصرف یا نقل و انتقال و یا مالکیت، یا حقوق متعلقه به دارایی با آگاهی از اینکه از عواید ناشی از جرم می‌باشد.»

از این تعریف چنین برداشت می‌شود، که اولاً، دارایی‌هایی موضوع پولشویی قرار می‌گیرند که منشاء غیرقانونی داشته و عواید مجرمانه تلقی شوند. ثانیاً، عملی پولشویی تلقی می‌شود که عالماً و عامداً به منظور قانونی جلوه دادن این اموال، سازماندهی و

۱. قانون الحاق به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان، مصوب ۱۳۷۰/۹/۳. متن انگلیسی کنوانسیون در پایگاه الکترونیکی زیر، قابل مطالعه است:
http://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

2. United Nations Convention against Transnational Organized Crimes, No. 55,25, 2000, available at:
http://www.uncjin.org/documents/conventions/dcatoc/final_documents/383e.pdf

این کنوانسیون به ابتکار کشور ایتالیا و با حضور یک صد و بیست کشور از جمله ایران در یکی از کنوانسیون‌های تشکیل‌های سازمان‌یافته تبهکاری، یعنی شهر پالمو، به تصویب رسیده است. هدف مهم این کنوانسیون، گسترش ساز و کارهای کیفری و غیرکیفری به منظور مقابله با جرایم سازمان‌یافته فراملی است.

عملیاتی شده باشد. ثالثاً با پنهان‌سازی منشاء و ماهیت، شناسایی منبع اصلی این عواید، غیرممکن یا دشوار می‌گردد. پولشویی با استفاده از این تعریف عبارت است از تلاش عالمانه اشخاص به منظور قانونی جلوه دادن اموال و دارایی‌های ناشی از جرم به گونه‌ای که امکان دستیابی به منشاء اولیه این عواید ناممکن یا دشوار باشد. این رویکرد توسط برخی علمای حقوق (صادقی، ۱۳۷۷، ص. ۳۳۲) نیز اتخاذ شده و مخفی کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آنها به اموال پاک به گونه‌ای که یافتن منبع اصلی مال را غیرممکن یا بسیار دشوار نماید به عنوان پولشویی قلمداد گردیده است. در ماده ۲۳ کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد، مصوب سال ۲۰۰۳ میلادی نیز تحت عنوان تطهیر عواید ناشی از جرم، این تعریف از پولشویی ارائه شده است:

«الف - (۱) تبدیل یا انتقال اموالی که، مشخص است از عواید جرم بدست آمده است، با هدف تغییر دادن یا مخفی کردن منشاء غیرقانونی اموال، یا کمک به هر شخصی که در ارتکاب جرم، دخیل بوده، به منظور گریز از عواقب قانونی عمل خود؛ (۲) تغییر دادن یا مخفی کردن ماهیت واقعی، منبع، موقعیت، انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت و یا حقوق در رابطه با اموالی که مشخص است از عواید جرم به دست آمده است.

ب - (۱) استملاک، مالکیت یا استفاده از اموالی که در زمان دریافت، مشخص است که از عواید جرم به دست آمده است؛ (۲) مشارکت، همکاری یا تبانی در توطئه جهت ارتکاب، تلاش برای ارتکاب و کمک، برانگیختن، تسهیل و مشاوره در ارتکاب هر جرمی که طبق این ماده احراز شده است.»

به موجب این ماده، دولت‌های عضو مکلفند، بند یک این ماده را به حد وسیعی از جرایم مقدم اعمال کنند و حداقل، حد جامعی از تخلفات کیفری احراز شده طبق این کنوانسیون را به عنوان جرایم مقدم به حساب آورند.

ملاحظه می‌شود که فصل مشترک کلیه تعاریف، تأکید بر همان سه محوری است که مقدمتاً بیان داشتیم. بدین ترتیب و با در نظر گرفتن مبانی فوق می‌توان در خصوص پولشویی با بهره‌گیری از روش‌های فناورانه نیز تعریفی ارائه کرد:

«انتقال الکترونیکی عواید ناشی از جرم با بهره‌گیری از ابزارهای فناوری اطلاعات و در بستر شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، نظیر اینترنت به منظور پنهان‌سازی عالمانه منشاء و ماهیت اصلی این عواید و تبدیل آنها به اموال پاک به گونه‌ای که شناسایی منبع مجرمانه آن را غیرممکن یا دشوار سازد.»

الکترونیکی بودن عملیات مزبور، روش پولشویی محسوب می‌شود و تأثیری بر ماهیت عمل ندارد.

۲. ویژگی‌های پولشویی

پولشویی مبتنی بر فناوری، علاوه بر ویژگی منحصر به فردی که به واسطه استفاده از روش‌های الکترونیکی در انجام عملیات مجرمانه تطهیر عواید ناشی از جرم دارد، واجد خصوصیات دیگری است که در عین مشابهت با نوع سنتی، آن را از سایر جرایم ممتاز می‌سازد و مبارزه با آن، مستلزم شناخت ماهیت و ویژگی این پدیده مجرمانه است. برخی از این اوصاف عبارتند از:

۲-۱. وصف فراملی بودن

یکی از ویژگی‌های این جرم فرامری بودن است و ماهیت آن به گونه‌ای است که در قالب تبادل وجوه غیرقانونی در سطح شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای نظیر اینترنت یا شبکه‌های محلی و یا از طریق تلفن همراه، صورت می‌پذیرد و پول‌شویان عملیات مجرمانه خود را با استفاده از سیستم‌های پرداخت الکترونیکی در گستره‌ای به پهنای جهان انجام می‌دهند.^۱

۱. منظور از فراملی بودن این جرم، انجام سلسله اعمالی است که باعث نقل و انتقال اطلاعات مربوط به عواید مجرمانه از مرزهای کشوری به کشور یا کشورهای دیگر می‌شود که حداقل یکی از کشورهای درگیر برای این عمل، خصیصه مجرمانه قابل است. امروزه سازمان‌های تبهکار، مرزها را در نوردیده‌اند به گونه‌ای که ماهیت بین‌المللی پیدا کرده‌اند. برای اطلاعات بیشتر در این خصوص، ر.ک.: (دکتر میر محمد صادقی، ۱۳۷۷، صص. ۲۵۳ - ۱۹۱) و (بوریگان، ۱۳۷۸، ص. ۳۱۳)

ویژگی فراملی بودن این پدیده از جهت تشخیص زمان و مکان وقوع جرم بسیار حائز اهمیت است. این مسئله به ویژه به واسطه تفاوت در عنصر قانونی این جرم در محدوده‌های قانونگذاری و سرزمین‌های مختلف، نمود بیشتری پیدا می‌کند، زیرا توصیف عمل مجرمانه در محدوده‌های قانونگذاری، می‌تواند متفاوت باشد و عملی که در سرزمینی جرم است در مکان دیگر جرم تلقی نشود و در نتیجه عواید حاصل از آن نیز نامشروع جلوه ننماید. در مواردی که شخصی از طریق رایانه شخصی خود در کشور «الف» با اتصال به شبکه اطلاع‌رسانی سراسری اینترنت از واحد خدمات‌رسان اینترنتی واقع در کشور «ب» کمک می‌گیرد و به «دستگاه خدمات‌رسان پایگاه الکترونیکی» متعلق به بانک واقع در کشور «ج» مرتبط شده و عواید ناشی از جرم را از کشور «الف» به کشور «ج» منتقل می‌کند، محل وقوع جرم چگونه قابل تشخیص است؟ در این فرض چنانچه پول‌هایی که به صورت الکترونیکی انتقال یافته‌اند، ناشی از فروش مشروبات الکلی یا قمار باشند که مثلاً فقط در محدوده قانونگذاری کشور «ب یا «ج» مجرمانه تلقی می‌شود، آیا محل وقوع عنصر مادی، محل اقامت شخص پولشو است که دستگاه رایانه وی در آنجا مستقر است و اولین اتصال به شبکه و ارسال اطلاعات مربوط به انتقال الکترونیکی عایدات مجرمانه از آنجا صورت گرفته است یا با توجه به اینکه در لحظه ارسال اطلاعات، روی «دستگاه خدمات‌رسان»^۱ واحد خدمات‌رسان اینترنتی^۲، فقط اطلاعات مربوط به انتقال الکترونیکی وجوه از کشور «الف» به کشور «ب» انتقال یافته و واحد خدمات‌رسان اینترنتی است که اطلاعات دریافتی را به دستگاه خدمات‌رسان پایگاه الکترونیکی بانکی، واقع در کشور «ج» منتقل می‌کند، عنصر مادی در محل استقرار این واحد محقق و تمام می‌شود؟ باید در نظر داشت که در این مقطع نیز صرفاً اطلاعات مربوط به انتقال الکترونیکی وجوه، وارد دستگاه خدمات‌رسان پایگاه الکترونیکی بانک شده و انتقال واقعی وجوه به حساب موجود در بانک، زمانی محقق می‌شود که اطلاعات از روی دستگاه خدمات‌رسان، توسط رایانه مستقر در بانک دریافت و خوانده می‌شود و با دخالت یک کاربر، وجوه موضوع تراکنش به حساب موجود در آن بانک واریز می‌شود. در تمامی این فروض، شناسایی مکان و زمان

۱. server / رایانه مرکزی که امکان دسترسی همزمان چند کاربر را به اطلاعات و خدمات فراهم می‌آورد
2. Internet service provider

تحقق عنصر مادی از اهمیت خاصی برخوردار است. به ویژه آنکه تشخیص این امر به لحاظ مجرمانه قلمداد کردن اعمال ارتكابی در مکان خاص، شروع تحقیقات و جمع‌آوری ادله، قانون حاکم و مرجع رسیدگی صالح، مجازات مرتکبین، مصادره وجوه موضوع پولشویی، مباحث مربوط به استرداد و معاضدت قضایی، مصونیت سیاسی و عدم امکان اجرای احکام خارجی و نظایر آن، بسیار حائز اهمیت است.

در این زمینه باید منتظر تصویب قانون آیین دادرسی ویژه جرایم مبتنی بر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات یا رویه قضایی باشیم، ولی از دیدگاه نظری به محض دریافت اطلاعات از دستگاه خدمات‌رسان پایگاه الکترونیکی بانک و انتقال آن روی رایانه مستقر در بانک و انتقال عواید مجرمانه به حساب بانکی مورد نظر، جرم تام محقق می‌گردد.

۲-۲. سازمان یافتگی

این جرم در زمره جرایم سازمان یافته قرار دارد. اصطلاح «جرم سازمان یافته» اشاره به اعمال مجرمانه ارتكابی، توسط گروهی از اشخاص دارد که به شکل منسجم و متشکل، گرد هم آمده‌اند و قصد آن دارند که از اعمال خود فواید مالی کسب کنند. مهارت، تخصص، توانایی همکاری با سایرین و البته در کنار آن، خشونت و فساد از ویژگی‌های بارز این قبیل جرایم است و تأثیر سوء آن بر امنیت اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی، بسیار فراتر از تأثیر اندک جرایم فردی است. (صادقی، ۱۳۷۷، ص ۱۹۱) این جرایم تهدید بین‌المللی علیه نظم و امنیت جهانی به شمار می‌روند. (اژی، ۱۳۷۸، ص. ۱۹ و ریچاردز، ۱۹۹۹، صص. ۳-۴)

سازمان یافتگی در ارتكاب این جرم بر چند مبنا استوار است، نخست؛ وجود طراحی و برنامه‌ریزی به منظور کسب منافع سرشار غیرقانونی به صورت فردی یا جمعی (بوریکان، ۱۳۷۸، ص. ۳۲۴)

۱. وجود بزهکاران متخصص و متخصصین بزهکار در سازمان‌های تبهکار، نمود چشمگیری دارد. دسته اول، مجرمین خط مقدم هستند و دسته دوم، غالباً در طراحی عملیات و اجرای قسمت‌های فنی و تخصصی نقش دارند. برای اطلاعات بیشتر، ر.ک.: (شمسی اژی، ۱۳۷۸، ص. ۱۷) و (دکتر نجفی ابرندآبادی، «دانشنامه جرم شناسی»، ۱۳۷۸، ص. ۲۸۰)

دوم؛ توافق و تبانی بزهکاران متعدد (پیشین، ص. ۲۲۲) که هر یک برای کسب این سودهای غیرقانونی نقشی ایفا می‌کنند (دکتر میرمحمد صادقی، ۱۳۷۷، صص. ۲۳۱ و ۱۹۹) که منطبق بر برنامه‌ریزی قبلی است. از این رو همکاری تصادفی از شمول عنوان خارج می‌شود، سوم؛ بهره‌گیری از ساختارهای مختلف، در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده؛ این ساختارها طیف وسیعی را در بر می‌گیرند و از انجام امور بازرگانی با بهره‌گیری از ابزارهای فناورانه گرفته تا تطمیع و تهدید و اعمال نفوذ بر مجریان دولتی، قضایی و شخصیت‌های سیاسی یا قدرت‌های اقتصادی و یا اعمال خشونت سازمان‌یافته در رسیدن به اهداف مورد نظر (بوریکان، ۱۳۷۸، ص. ۳۲۳) را شامل می‌شوند. علاوه بر ساختارهای فوق، فساد دولت‌ها نیز محیط مناسبی برای این فعالیت‌ها فراهم می‌آورد (صادقی، ۱۳۷۷، صص ۱۹۶). رشوه‌گیری از سازمان‌های تبهکار، جهت چشم‌پوشی از فعالیت‌های غیرقانونی آنها، مهم‌ترین عامل در ایجاد فضای مناسب برای ارتکاب این قبیل جرایم است.

۲-۳. بهره‌گیری از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات

این نوع از پولشویی، جز در سایه بهره‌گیری از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و جریان یافتن در بستر شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، مخابراتی، ماهواره‌ای محلی و نظایر آن، امکان‌پذیر نیست و این وصف، مهم‌ترین ویژگی این جرم تلقی می‌شود. امروزه، رایانه و اینترنت نیاز به استفاده از کاغذ را که خود می‌توانست راهی برای رد یابی منشا عواید مجرمانه و دستگیر کردن مجرمان باشد از میان برده است و با استفاده از شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای می‌توان در کسری از ثانیه نسبت به انتقال پول، به کشورهای مختلف اقدام کرد.

انتقال الکترونیکی وجوه که به انتقال بی‌سیم^۱ شهرت دارد به بزهکاران سازمان یافته این امکان را می‌دهد که با بهره‌گیری از بانکداری الکترونیکی، پول‌های کثیف و عواید مجرمانه را درست همانند پول‌های ناشی از فعالیت‌های تجاری مشروع و قانونی و بی‌هیچ خطری به حساب‌های مختلف منتقل کنند. در واقع فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، محدوده آزاد

۱. انتقال بی‌سیم عبارت است، از انتقال وجوه، از طریق پیام الکترونیکی، میان بانک‌های مختلف. برای اطلاعات بیشتر، ر.ک.: (Brotner, 1996)

مالی و تجاری را به صورت مجازی ایجاد کرده است که می‌تواند فارغ از الزامات قانونگذاری و حسابرسی‌های مالی به فعالیت خود ادامه دهد. «این جریان آزاد سرمایه‌ها که دستاورد فناوری تلقی می‌شود، گردش سرمایه را در بازار جهانی در هر دو شکل قانونی و غیرقانونی امکان‌پذیر می‌سازد». (شلی, ۱۹۹۸, ص. ۶۱۲)

امروزه، مقتدرترین نظام مبارزه با پولشویی به آمریکا اختصاص دارد. چنانچه هر یک از مؤسسات مالی در این کشور، درگیر عملیات پولشویی گردند با مجازات‌های سنگین و نیز لغو پروانه فعالیت مواجه خواهند شد. (والتر, ۱۹۹۴, صص ۱۳-۱) این کشور سرمایه‌گذاری‌های عظیمی در بخش قانونگذاری و اجرای قانون انجام داده است تا ردیابی، تحقیق و تعقیب موارد پولشویی را امکان‌پذیر سازد. (بوسورث, ۱۹۹۴, ص. ۶۱) تصویب قانون کنترل پولشویی در سال ۱۹۸۶ از مهم‌ترین اقدامات این کشور تلقی می‌شود و به موجب آن، کلیه نقل و انتقالات مالی به میزان ده هزار دلار به بالا باید گزارش شود و صرافی‌های کوچک نیز با محدودیت ۷۵۰ دلار در هر تراکنش مواجه هستند، حال آنکه پیش از این، حجم عظیم نقل و انتقالات مربوط به پولشویی باندهای مواد مخدر در نیویورک را برعهده داشتند؛ با وجود تمامی این تلاش‌ها، ایالات متحده، همچنان بالاترین رقم پولشویی در جهان را به خود اختصاص داده است، زیرا بیشترین حجم نقل و انتقالات نقدینگی در بازارهای مالی این کشور صورت می‌پذیرد و تلاش برای اصلاح ساختار آن، غیرممکن است. به علاوه روزانه صدها هزار تراکنش مالی با رعایت معیار ده هزار دلار صورت می‌پذیرد، و تراکم موارد آن موجب می‌شود که شناسایی موارد قانونی، از موارد نامشروع، دشوار جلوه کند. غالب این نقل و انتقالات مالی نیز در بانک‌های اینترنتی صورت می‌پذیرد که فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات را به نحو متقابلانه‌ای به کار گرفته‌اند و هدف آنها صرفاً پولشویی است و به هیچ روی شباهتی به بانک واقعی ندارند. (پیشین) اما می‌توانند مبالغ عظیمی را به صورت الکترونیکی جابه‌جا نموده و پولشویی کنند. استفاده از فناوری، این امکان را فراهم آورده که به رغم درگیر شدن در فعالیت‌های کاملاً مجرمانه و شستشوی عواید ناشی از جرایم از محدوده اجرای قانون بگریزند و به آسانی به فعالیت‌های مجرمانه ادامه دهند

مبحث دوم- سیاست جنایی تقنینی ملی و فراملی در مبارزه با پولشویی مبتنی بر فناوری

در این مبحث منابع تقنینی بررسی می شوند که با استفاده از آن می توان پولشویی با بهره گیری از فناوری های اطلاعات و ارتباطات را به عنوان پدیده ای مجرمانه مطرح و قابل پیگرد دانست. این منابع در دو بعد ملی و فراملی قابل بررسی هستند.

الف- جایگاه پولشویی در نظام حقوقی داخلی

پولشویی مبتنی بر فناوری قبل از هر چیز، شستشوی عواید مجرمانه است و تنها ویژگی که آنرا از روش های دیگر پولشویی متمایز می سازد، وصف اضافی الکترونیکی بودن نحوه انجام عنصر مادی این جرم است. به عبارت دیگر در این جرم، عملیات مجرمانه در بستر شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای و با بهره گیری از فناوری های اطلاعات و ارتباطات تحقق می یابد. از این رو هر متن مدون قانونی که مقررات مربوط به پولشویی را به معنی الاعم، احصا نموده باشد در خصوص مورد قابل بررسی است.

بررسی نظام حقوقی داخلی، نشانگر فقدان مقررات منسجم و اختصاصی در رابطه با این پدیده مجرمانه است. البته موارد ضبط و مصادره اموال، آلات و ادوات به کار رفته در جرم یا حاصل از آن در برخی قوانین، پیش بینی شده^۱ و تحصیل، مخفی یا قبول کردن اموال مسروقه و مورد معامله قرار دادن آنها در قانون مجازات اسلامی جرم تلقی شده که می تواند

۱. به عنوان نمونه، اصل ۴۹ قانون اساسی که به ثروت های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، دایرکردن اماکن فساد، و سایر موارد نامشروع اشاره کرده و آنها را قابل ضبط و استرداد و یا مصادره دانسته است و ماده ۱۴ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۲ که برای انتقال دهنده و انتقال گیرنده چنین ثروت هایی مجازات کلاهبرداری تعیین کرده است، ماده ۱۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ در زمینه مصادره اموال و آلات به کار رفته در ارتکاب جرم، یا تحصیل شده از آن، ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ در خصوص مصادره اموال ناشی از تهیه و ترویج سکه قلب، مواد ۲۸ و ۳۰ قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۶۷ در خصوص مصادره اموال ناشی از قاچاق و وسایل نقلیه حامل مواد مخدر، ضبط اموال ناشی از اختلال در نظام پولی، ارزی، تولیدی، صادراتی و... موضوع ماده یک قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام، ماده ۸ قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره در خصوص ضبط و مصادره تجهیزات مزبور و بالاخره ماده ۴ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام در خصوص ضبط کلیه اموالی که باندها و شبکه های درگیر در ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری از این طریق تحصیل کرده اند را می توان ذکر کرد. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، ر.ک.: (دکتر میرمحمد صادقی، ۱۳۷۷، صص. ۳۶۰ - ۳۵۵ و باقرزاده، ۱۳۸۳ و حیدری، ۱۳۸۳، صص. ۱۵۱-۱۵۰)

به عنوان صور ابتدایی پولشویی، مورد توجه قرار گیرد^۱، ولی پیچیدگی این جرم از یک سو و رشد فزاینده جرایم سازمان‌یافته، به ویژه جرایم مرتبط با مواد مخدر که به افزایش موارد پولشویی دامن می‌زند از سوی دیگر، مبین ضرورت تدوین سیاست جنایی تقنینی منسجم و یکپارچه برای مبارزه با شستشوی عواید ناشی از جرایم در سطح داخلی است.^۲ به نظر می‌رسد تدوین لایحه مبارزه با پولشویی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی با در نظر گرفتن این ضرورت صورت پذیرفته است. این لایحه در تاریخ ۱۳۸۴/۸/۱۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و به واسطه برخی ایرادات شورای نگهبان به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شده و در انتظار تصمیم مجمع به سر می‌برد و نظر به اینکه تنها متن قانونی است که در دسترس قرار دارد، مرور مختصری بر مفاد آن خالی از فایده به نظر نمی‌رسد.

جلوگیری از تبدیل یا تغییر یا نقل و انتقال یا پذیرش یا تملک دارائی‌های با منشأ غیرقانونی و نظارت مؤثر، بر گردش پول و کالا و ارتقاء سطح شفافیت و انضباط مالی در اقتصاد کشور و مبارزه منسجم با جرم پولشویی و حمایت از هر گونه فعالیت اقتصادی سالم از جمله اهدافی است که در مقدمه توجیهی لایحه مطرح گردیده است. به موجب ماده یک لایحه، پولشویی اعم از موارد زیر است:

۱. به موجب ماده ۶۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، «هرکس با علم و اطلاع یا با وجود قرائن اطمینان‌آور به اینکه مال در نتیجه ارتکاب سرقت به دست آمده است، آن را به نحوی از انحا تحصیل، یا مخفی، یا قبول کند، یا مورد معامله قرار دهد به حبس از شش ماه تا سه سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد. در صورتی که متهم معامله اموال مسروقه را حرفه خود قرار داده باشد به حداکثر مجازات‌دراین ماده محکوم می‌گردد.»

مداخله حرفه‌ای در اموال مسروقه به شرح مندرج در این ماده، مشمول تشدید مجازات است، این ماده به نوعی انتفاع از عواید ناشی از جرم سرقت را مدنظر قرار داده است و علاوه بر آن تسهیل تحصیل این عواید، توسط افراد غیرسارق را نیز جرم تلقی کرده است. برای بررسی تفصیلی ماده، ر.ک.: دکتر میر محمد صادقی، ۱۳۷۷، صص ۳۵۸ - ۳۵۷.

۲ ضمن اینکه موقعیت جغرافیایی و اقتصادی ایران در منطقه، باعث شده است که ایران از یکسو، گذرگاه اصلی عبور محموله‌های مواد مخدر به اروپا و از سوی دیگر بازار مناسبی برای مصرف مواد مخدر باشد و مسلماً پیشگیری از شستشوی عواید مجرمانه ناشی از اعمال مجرمانه فوق، باید مطمح نظر قانونگذار داخلی نیز قرار گیرد. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، ر.ک.: دکتر نجفی ابرنآبادی، «درآمدی بر جنبه‌های...»، ۱۳۷۹، ص. (۱۱)

«الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد. ب- تبدیل، مبادله یا انتقال عایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.»

ج- اخفا یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، نقل و انتقال، جابه جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.»

ملاحظه می‌شود که عنصر مادی این جرم عبارت است از انجام هر یک از امور مندرج در بندهای سه گانه فوق در رابطه با اموالی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده است و وفق ماده ۲ لایحه، هر نوع مال، اعم از منقول و غیرمنقول در صورتی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از فعالیت مجرمانه باشد به عنوان عواید حاصل از جرم تلقی می‌شود و چنانچه موضوع هر یک از امور مندرج در ماده، قرار گیرد، عنصر مادی جرم پولشویی را محقق می‌سازد. به علاوه سوءنیت عام مرتکب بر انجام افعال مجرمانه به گونه‌ای که در بندهای سه گانه ماده یک لایحه احصا شده است، عنصر روانی این جرم را تشکیل می‌دهد و صرف علم مرتکب به این که افعال مندرج در این ماده را روی اموالی عملی ساخته که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم می‌باشند در تحقق جرم پولشویی کفایت می‌کند و سوءنیت خاص ایراد ضرر به غیر و نیز تحصیل نتیجه، شرط تحقق این جرم نیست.

به نظر می‌رسد که این لایحه همچون مقررات کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی ۲۰۰۰ در راستای تبیین مقررات مربوط به تطهیر به معنی آن اعم گام برداشته و شستشوی عواید و منافع منقول و غیرمنقول ناشی از کلیه انواع جرایم را به عنوان عنصر مادی این جرم قابل مجازات می‌داند.

مجازات این جرم نیز در ماده هفت و تبصره های آن به تفصیل بیان گردیده است. به موجب ماده ۷ لایحه: «مرتکبین جرم پولشویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم، مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد مثل یا قیمت آن) به جزای تقلدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند.»

تبصره ۱- چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته، همان اموال ضبط خواهد شد.

تبصره ۲- صدور و اجرای حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشأ، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.

تبصره ۳- مرتکبین جرم منشأ، در صورت ارتکاب جرم پولشویی، علاوه بر مجازات‌های مقرر مربوط به جرم ارتكابی، به مجازات‌های پیش‌بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد.»

ملاحظه می‌شود که ضبط دارائی و منافع حاصل از جرم در کنار جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم به عنوان مجازات تعیین شده است. این مصادره و جزای نقدی، می‌تواند بر کاهش روند رو به رشد بسیاری از جرایم سازمان یافته نظیر قاچاق مواد مخدر مؤثر باشد، زیرا «تطهیر پول در واقع خونی است که برای ادامه حیات قاچاقچیان مواد مخدر لازم است» (صادقی، ۱۳۷۷، ص. ۳۵۵) و مسلماً ضبط و مصادره آن به معنای قطع این جریان حیاتی از شریان اصلی این قبیل جرایم تلقی می‌شود و حسب دستور مقام قضایی به اموال نامشروع متهم زیان در خور توجه وارد می‌آورد. ضمناً چنانچه مرتکب، علاوه بر پولشویی مرتکب جرایم مبنای پولشویی نیز شده باشد، مشمول قواعد تعدد ارتکاب جرم قرار می‌گیرد و به طور جداگانه به مجازات آن جرم نیز محکوم خواهد شد. با تکیه بر موارد فوق به این نتیجه می‌توان دست یافت که انجام هر یک از اجزای عنصر مادی این جرم به شرح مندرج در ماده یک لایحه در جریان معامله الکترونیکی و با استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و در بستر شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، همچون اینترنت و نظایر آن نیز جرم پولشویی را محقق و مرتکب را در معرض پیگرد قضایی قرار می‌دهد.

در کنار مقررات این لایحه، مقررات پیشگیری از پولشویی در مؤسسات مالی، مصوب سال ۱۳۸۱ شورای پول و اعتبار و دستورالعمل اجرایی این مقررات نیز وجود دارد^۱ که

۱. این مقررات با اختیارات حاصله از بند ۸ و ۱۰ ماده ۱۴ و بند ج ماده ۳۳ قانون پولی و بانکی در نهصد و هشتاد و هفتمین جلسه شورای پول و اعتبار در سال ۱۳۸۱ به تصویب رسیده و اجرای آن از سال ۱۳۸۳ آغاز شده است و علت تأخیر اجرای آن، برگزاری دوره‌های آموزشی برای بومی‌سازی اقدامات مربوط به پولشویی و بیان مفهوم و مصادیق آن به مدیران و کارکنان بانک‌ها بوده است. برای اطلاعات بیشتر در خصوص مورد، رک: احمدی، ۱۳۸۵، ص. ۷

اجرای آن به منظور پیشگیری از موارد پولشویی برای بانکها و مؤسسات مالی دولتی و غیردولتی، مؤسسات اعتباری، صرافی‌های مجاز، صندوق‌های تعاون و قرض‌الحسنه و تعاونی‌های اعتبار و واحدهای بانکی مستقر در مناطق آزاد تجاری-صنعتی الزامی است.^۱ به موجب بند ۲ ماده یک این مقررات، ارائه خدمات مربوط به کارت‌های پرداخت الکترونیکی و بانکداری الکترونیکی نیز به عنوان عملیات بانکی شناخته شده و در حیطه شمول این مقررات قرار می‌گیرد. تخلف از شرایط مندرج در این مقررات فاقد هر گونه ضمانت اجراست و متخلف به تبع اقدام خود متحمل هیچ تنبیه اداری-انضباطی، کیفری و یا حتی مدنی نخواهد شد و از این حیث اقدامی پیشگیرانه تلقی می‌شود.^۲ لیکن پیشگیری در موردی واجد اعتبار است، که متن قانونی مدونی در خصوص جرم‌انگاری اعمال موضوع پیشگیری وجود داشته باشد، والا پیشگیری از بزهکاری که هسته اصلی و موضوع اساسی علم جرم‌شناسی پیشگیرانه را تشکیل می‌دهد، مجال طرح نیافته و سالبه به انتفاء موضوع خواهد بود.^۳

ب- پولشویی مبتنی بر فناوری از منظر اسناد بین‌المللی

جرم‌انگاری پولشویی در اسناد بین‌المللی از سال ۱۹۸۸ و با تصویب کنوانسیون وین در خصوص مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان آغاز شده است. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۵) ماده ۳ این کنوانسیون در بردارنده ممنوعیت شستشوی درآمدهای

۱. لازم به ذکر است که بخشنامه شماره ۴۴/۶۰ مورخ ۱۳۸۵/۳/۱ بانک مسکن در خصوص اجرای مقررات پیشگیری از پولشویی در مؤسسات مالی به کلیه شعب بانک مسکن ابلاغ شده است. به موجب این بخشنامه به منظور احراز هویت و اصالت مشتریان و اجرای دستورات بانک مرکزی، افتتاح هر نوع حساب و ارائه کلیه خدمات بانکی صرفاً با ارائه شناسنامه امکان‌پذیر است و به علاوه بانک مکلف است همزمان با بررسی اصل شناسنامه، شماره شناسایی ملی، کدپستی و سریال شناسنامه مشتری را نیز بررسی و در سوابق درج نماید.

۲. هدف از پیشگیری، ناممکن ساختن یا دشوار ساختن و یا کاستن از احتمال وقوع جرم است، بی آنکه بر تهدید کیفر یا اجرای آن متکی باشد. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، رک: دکتر اردبیلی، ۱۳۷۹، جلد اول، ص. ۱۵۹

۳. جرم‌شناسی پیشگیرانه، شاخه جدیدی از جرم‌شناسی کاربردی است، که هدف آن اعمال پیشگیری پیش از ارتکاب بزهکاری است و به مطالعه اعتبار علمی امکانات مبارزه با بزهکاری می‌پردازد، ولی آنچه مسلم است، وجود متن قانونی جرم‌انگاره در این مورد از ضروریات است. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه رک: دکتر نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۹، «تقریرات درس جرم‌شناسی»، و گسن، ۱۳۷۰، ص. ۹۸ و گل محمدخامنه، ۱۳۷۹، ص. ۱۸۵

ناشی از قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان است.^۱ امری که می‌توان از آن تحت عنوان جرم‌انگاری پولشویی در مفهوم مضیق یا به عقیده برخی نویسندگان «تطهیر خاص» یاد کرد. (باقرزاده، ۱۳۸۳، ص. ۱۲۸ و منبع پیشین) این اقدام با تصویب کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی، مصوب ۲۰۰۰ میلادی که به کنوانسیون پالرمو شهرت یافته است، تکمیل‌تر شد. به موجب ماده ۶ این کنوانسیون، ضرورت جرم‌انگاری شستشوی عواید حاصل از کلیه جرایم، مورد تأکید قرار گرفته است و به نوعی، جرم‌انگاری پولشویی در مفهوم موسع، (منبع پیشین)^۲ یا «تطهیر عام» تلقی می‌شود. (نجفی‌ابرنادآبادی، منبع پیشین)

و بالاخره مقررات کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد مصوب ۲۰۰۳ میلادی، معروف به کنوانسیون مریدا، اقدام متأخر دیگری است که متعاقب لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون پالرمو در ۲۹ سپتامبر ۲۰۰۳ به تصویب دولت‌های عضو رسیده است^۳ و در ماده ۲۳ آن، ضرورت جرم‌انگاری شستشوی عواید ناشی از جرم در سطح قوانین داخلی دولت‌های عضو به صراحت بیان گردیده است، زیرا تحولات فناوری‌های نوین امکان سوءاستفاده‌های بیشتری را فراروی بشر قرار داده است و سرمایه‌های ناشی از جرایمی که در بستر فناوری ارتکاب می‌یابد، کمتر از سرمایه‌های ناشی از جرایم مواد مخدر نیست، از اینرو جرم‌انگاری تطهیر عام ضرورتی است که تحولات فناورانه فرا روی نظام‌های حقوقی قرار داده است. به عبارت دیگر پیشرفت‌های اجتماعی موجبات تحول و نوین‌سازی حقوق کیفری را فراهم آورده است. شق الف از بند ۳ ماده ۱۴ این کنوانسیون به ضوابط مربوط به انتقال الکترونیکی وجوه و پیام‌های مربوط به نقل و انتقال پول و سرمایه می‌پردازد. این جرم‌انگاری در مفهوم موسع صورت پذیرفته و شستشوی عواید حاصل از

۱. بند ب ماده ۳ این کنوانسیون، صرفاً برخی مصادیق پولشویی را برشمرده و تعریفی از این جرم و ماهیت و چگونگی ارتکاب آن ارائه نداده است.

۲. لزوم اتخاذ برداشت وسیع از پولشویی و تعمیم آن به عواید ناشی از کلیه جرایم در بند ۷ از مقدمه دستورالعمل پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا در خصوص جلوگیری از بهره‌برداری از سیستم مالی به منظور پولشویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۲۰۰۵ میلادی مطرح و مورد توجه قرار گرفته است. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، رک: Directive 2005/60/EC

۳. لازم به ذکر است که لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به این معاهده در تاریخ ۱۳۸۵/۱/۲۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و به واسطه ایرادات شورای نگهبان به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال و هم‌اکنون در انتظار تصمیم مجمع به سر می‌برد.

کلیه جرائم یا تطهیر عام مورد توجه قرار گرفته است. ضمن اینکه برای نخستین بار، تعریف منسجم و مشخصی از پولشویی ارائه داده است که به عنوان سند مرجع بین‌المللی به خوبی قابل بهره‌برداری است. تأثیر شستشوی عواید ناشی از جرم با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات و سیستم مالی بین‌المللی در بستر شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای نظیر اینترنت بر ثبات اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی دولت‌ها چنان آشکار است که کشورهای عضو این کنوانسیون در مقدمه، نگرانی خود را در خصوص ارتباط بین فساد و سایر اشکال جرم به ویژه جرایم سازمان یافته و جرم اقتصادی از جمله پولشویی اعلام داشته و در ماده ۱۴، تحت عنوان اقداماتی جهت پیشگیری از پولشویی، از دولت‌های عضو خواسته‌اند تا مؤسسات مالی خود را ملزم نمایند که جهت انتقال الکترونیکی وجوه و پیام‌های مربوط، اطلاعات دقیق و معنی داری را در رابطه با شخص اصل‌ساز، روی فرم درج کنند؛ آن اطلاعات را در سراسر زنجیره پرداخت خود حفظ کنند و جوهی را که حاوی چنین اطلاعاتی نباشد با اعمال اقدامات امنیتی دقیق منتقل کنند. در این راه، ابتکارات سازمان‌های منطقه‌ای، بین‌المللی و چندجانبه علیه پولشویی را در کشورهای خود به کار بندند و همکاری‌های میان مراجع نظارتی قضایی، مجری قانون و مالی را در سطوح فوق‌گسترش دهند.

در سطح منطقه‌ای نیز می‌توان به ماده ۹ کنوانسیون اروپایی راجع به پولشویی، بازرسی، ضبط و مصادره عواید ناشی از جرم مصوب ۲۰۰۵ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا اشاره کرد که صور مختلف پولشویی را مورد توجه قرار داده است.^۱ مندرجات این ماده در ماده ۶ کنوانسیون پالرمو نیز مورد توجه قرار گرفته و تکرار شده است. به علاوه می‌توان به اقدامات «گروه ضربت اقدام مالی» در مورد پولشویی اشاره کرد که توصیه‌نامه‌های مختلفی را در مقام مبارزه با پولشویی منتشر کرده است. ضمن اینکه دستورالعمل شماره ۲۰۰۵/۶ پارلمان و شورای وزیران اتحادیه اروپا، دربارهٔ جلوگیری از بهره‌برداری از سیستم مالی به منظور پولشویی و تأمین مالی تروریسم قابل ذکر است که بندهای پنجگانه ماده یک آن،

۱. این کنوانسیون نسخه روزآمد کنوانسیون ۱۹۹۰ است و تأمین مالی تروریسم را نیز مورد توجه قرار داده. لیکن تا این تاریخ، هنوز لازم‌الاجرا نشده است و مفاد کنوانسیون ۱۹۹۰ که نسخه مضیق تری محسوب می‌شود، همچنان مورد توجه کشورهای عضو قرار دارد.

ضمن ارائه تعریفی از پولشویی، دولت‌های عضو را مکلف به جرم‌انگاری شستشوی عواید ناشی از کلیه جرائم در سطح نظام حقوق داخلی خود نموده است. تأثیر فناوری اطلاعات بر افزایش جرایم اقتصادی و مالی در گزارش یازدهمین کنگره پنج سالانه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد که از ۱۸ تا ۲۵ آوریل سال ۲۰۰۵ در بانکوک برگزار شد نیز مورد توجه قرار گرفته است. در بندهای مختلف این گزارش صراحتاً به مسئله شستشوی عواید ناشی از جرم اشاره شده و تأثیر فناوری اطلاعات و به ویژه استفاده از شبکه اطلاع‌رسانی اینترنتی و سیستم مالی بین‌المللی بر این عمل مجرمانه مورد شناسایی قرار گرفته است.

در ماده ۱۶ اعلامیه بانکوک که یکی از قطعنامه‌هایی است که در این کنگره پنج سالانه مورد تصویب قرار گرفت، کلیه کشورهای عضو این نکته را تصدیق کرده‌اند، که رشد سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات و شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای با سوءاستفاده از این فناوری‌ها و ارتکاب جرم، همراه شده است. به علاوه در این ماده به لزوم همکاری برای پیشگیری، تحقیق و تعقیب جرایم مرتبط با رایانه و فناوری‌های پیشرفته اشاره گردیده است. در بندهای بعدی گزارش این کنگره نیز، تأثیر فناوری اطلاعات بر جرایم اقتصادی و مالی مورد توجه قرار گرفته (بند ۱۷۸) و افزایش جرایم اقتصادی و مالی موجب کاهش حس اعتماد شهروندان به حکومت اعلام شده است (بند ۱۷۹) و شستشوی عواید ناشی از فعالیت‌های مجرمانه در کنار کلاهبرداری از طریق رایانامه و اینترنت و نیز سرقت و سوءاستفاده از هویت اشخاص به عنوان مهم‌ترین نگرانی‌های امروز دولت‌ها برشمرده شده است (بند ۱۸۰) و بر لزوم اتخاذ تدابیر مؤثر قانونگذاری و تشریک مساعی و اطلاع‌رسانی بین‌المللی برای مبارزه با این عوامل (بندهای ۳۱۶ و ۱۸۴ و ۱۸۲) به ویژه به منظور جلوگیری از ایجاد بهشت‌های امن، جهت انجام فعالیت‌های مجرمانه تأکید نموده است (بند ۱۸۴). در بند ۱۸۵ این گزارش، استفاده از کمک‌های بخش بازرگانی و اتحادیه‌های تجاری، در تنظیم مقرراتی که به سامان‌دهی حرفه‌ای ایشان کمک نماید، مورد اشاره قرار گرفته است و در نهایت در شق «ب» بند ۱۸۹ گزارش که به نتیجه‌گیری و توصیه به دولت‌های عضو اختصاص دارد از آنها خواسته شده که کنوانسیون‌های سازمان ملل متحد

در زمینه پولشویی را به طور مؤثر به کار گیرند^۱ و از تجهیزات فناورانه پیشرفته و کارشناسان آموزش دیده و ماموران خبره و کارآمد به منظور اجرای قانون و سازماندهی مبارزه با چنین جرایمی بهره‌گیری کنند. (بندهای ۳۳۹-۳۲۶ به طور عام و بند ۳۳۳ به طور خاص) البته نباید از نظر دور داشت که علاوه بر پیشرفت‌های ناشی از عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات و افزایش سرعت نقل و انتقالات مالی در فراسوی مرزهای کشورها که به هر دو جنبه انتقالات قانونی و غیرقانونی به طور یکسان دامن زده است، قوانین مربوط به محرمانگی اطلاعات بانکی و نیز استفاده از حساب‌های بانکی با نام مستعار، یکی دیگر از علت‌های تسهیل امر پولشویی و افزایش رقم کلی بازار جهانی پولشویی عواید مجرمانه است. بنا به گزارش سازمان ملل متحد، برآورد حجم سالانه تطهیر پول در بازار مالی بین‌المللی، بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ میلیارد دلار است، به ویژه آنکه غالب نقل و انتقالاتی که تحت پوشش تجارت الکترونیکی صورت می‌پذیرد از طریق شبکه بانکی کارسازی شده و مشمول قوانین رازداری بانکی است، به این معنا که کلیه کارکنان بانک، مکلفند اطلاعات مربوط به حساب‌های بانکی افراد و کلیه نقل و انتقالات آن را محرمانه نگهداشته و در اختیار اشخاص ثالث قرار ندهند که این امر خود نتیجه‌ای جز بالا رفتن حجم عملیات شستشوی عواید مجرمانه ندارد (شلی، ۱۹۹۸، ص. ۶۰۷) و بیش از پیش ضرورت اتخاذ سیاست جنایی موثر، قاطع و کارآمد را برای مقابله با کلیه اشکال پولشویی نمایان می‌سازد.

-
۱. منظور از این کنوانسیون‌ها به صراحت در بند ۳۱۵ گزارش بیان گردیده است که عبارتند از:
- ۱- کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان، مصوب ۱۹۸۸ (کنوانسیون وین)؛
 - ۲- کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی، مصوب ۲۰۰۰؛
 - ۳- کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد، مصوب ۲۰۰۳ (این کنوانسیون در تاریخ ۱۴ دسامبر ۲۰۰۵ لازم‌الاجرا گردید)؛
 - ۴- توصیه‌های چهارگانه گروه ضربت اقدام مالی برای مبارزه با پولشویی موسوم Financial Action Task Force = FATF (آخرین اصلاحات این توصیه‌ها مصوب ۲۰۰۳ میلادی می‌باشد).

نتیجه گیری

پولشویی و فرار مالیاتی (بلوم, ۱۹۹۷, ص. ۶۰۷), مهم ترین اعمال مجرمانه‌ای هستند که امروزه در غالب نظام‌های حقوقی مورد توجه قرار گرفته اند. این جرایم که توسط سازمان‌های تبهکار و بازرگانان دارای وجهه قانونی و مشروع با هدف کسب سودهای بیشتر در بازارهای رقابتی جهانی ارتکاب می یابد، نظام‌های حقوقی را وادار می‌کنند که تمرکز بیشتری بر ارزیابی مجدد شدت جرایم داشته باشند. بحران ناشی از تزریق چند میلیون دلار، عواید ناشی از جرایم سازمان یافته ژاپن به بازار مالی این کشور که منجر به بحران مالی آسیا در سال ۱۹۹۷ گردید، تنها یک مثال از این دست جرایم تلقی می‌شود. (پیشین, ص. ۶۰۸) رشد فزاینده این سرمایه‌ها به مراتب بیشتر از پول‌های مشروع است، زیرا سریعاً به بازارهای نامشروع و فعالیت‌های تجاری غیرقانونی باز می‌گردد و منشاء سودهای فراوانی می‌شود که در «مراکز بانکداری فراساحلی»^۱، دور از دسترس مقامات مالیاتی نگهداری می‌شود. (شلی, ۱۹۹۸, ص ۶۰۸)

کشورهایی که از فناوری پیشرفته اطلاعات بهره‌مندند و در عوض، ظرفیت اندکی برای مبارزه با جرایم مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات و رایانه‌ها دارند به بهشتی برای ارتکاب جرایم سازمان یافته از جمله پولشویی، تبدیل می‌شوند. (شلی, ۲۰۰۳, ص. ۳۰۶) با توجه به اینکه گروه‌های سازمان یافته تبهکاران می‌توانند، متخصصین و دانشمندان مختلف شاغل در رشته‌های فناوری اطلاعات را به کار گمارند، در آینده باید منتظر مبتکرانه‌ترین

۱. مراکز بانکداری فراساحلی (offshore banks) مؤسسات مالی و اعتباری بی هستند که به عملیات بانکداری اشتغال دارند، بی آنکه مشمول مقررات خاص بانکداری و سختگیری‌هایی باشند که در بانک‌ها برای شناسایی و ردیابی منشاء پول‌های در گردش وضع شده است. بیشتر این مؤسسات در کشورهای حوزه کارائیب و آسیای جنوب شرقی و اروپا مستقر هستند و با استفاده از فناوری‌های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات و تحت پوشش رازداری بانکی، بهشت مالیاتی پولشویان تلقی شده و امکان شستشوی آسان عواید مجرمانه را فراهم می‌آورند. به عنوان نمونه جزیره کای‌مان با جمعیتی بالغ بر ۳۰۰۰۰ نفر، پانصد و پنجاه بانک دارد که فقط ۱۷ بانک، اقامتگاه عینی و ملموس دارند و بقیه با تکیه بر فناوری اطلاعات در بستر شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای نظیر اینترنت، فعالیت می‌کنند. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، ر.ک.: (ریچاردز, ۱۹۹۹, ص. ۷۹ و برنامه کنترل مواد مخدر سازمان ملل متحد)

1 Shelley, op cit, p. 608

1 Shelley, L., (2003) , "Organized Crime, Terrorism and Cybercrime", p. 306, available at http://www.crime-research.org/library/Terrorism_Cybercrime.pdf

شیوه‌ها و جدیدترین روش‌های ارتکاب جرایم سازمان یافته باشیم.^۱ بسیاری از این گروه‌های تبهکار سازمان یافته نیز روش‌های یکدیگر را در ارتکاب جرم، یا کسب منافع تجاری نامشروع، به کار می‌بندند و از این طریق شیوه‌های نوین ارتکاب جرم، و متعاقباً شستشوی عواید ناشی از آن، عمومیت می‌یابد. در عین حال دستیابی به اطلاعات فعالیت مجرمانه این گروه‌ها دشوار است، زیرا اولاً، بیشتر خدمات مربوط به فناوری‌های اطلاعات، توسط بخش خصوصی ارائه می‌شود که هدف اولیه ایشان، کسب منافع تجاری و حمایت از مشتریان است تا مبارزه با جرایم فراملی و ثانیا؛ حمایت از حقوق و آزادی‌های قانونی شهروندان در غالب کشورها از اولویت برخوردار است و همین امر، جمع‌آوری اطلاعات مربوط به پولشویی و نظارت و پایش فعالیت‌هایی را که با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات صورت می‌پذیرد، دشوار یا محدود می‌سازد. از این رو تدوین سیاست جنایی منسجمی به منظور پاسخگویی مناسب به این پدیده مجرمانه، بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

امروزه غالب نظام‌های حقوقی بر این امر اجماع دارند که رشد فزاینده فناوری موجب گسترش استفاده روز افزون از فناوری‌های اطلاعات و شبکه‌های اطلاع‌رسانی یارانه‌ای برای ارتکاب جرایم اقتصادی شده است و همین امر جرم‌انگاری کلیه اشکال پولشویی و نیز همکاری تنگاتنگ میان کشورها به منظور پیشگیری، تحقیق و تعقیب جرایم مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و به ویژه پولشویی با بهره‌گیری از روش‌های الکترونیکی را طلب می‌کند. این مسئله در بند‌های ۱۸۰ تا ۱۷۸ گزارش یازدهمین کنگره پنج سالانه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵ نیز به عنوان مهم‌ترین نگرانی امروز دولت‌ها اعلام و بر لزوم تدوین سیاست جنایی تقنینی موثر به منظور جلو گیری از ایجاد بهشت‌های امن برای پولشویان تاکید شده است. ضمن اینکه ماده ۶ کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی پالمو و مواد ۱۴ و ۲۳ کنوانسیون مبارزه با فساد مریدا نیز بر ضرورت جرم‌انگاری شستشوی عواید مجرمانه به روش‌های سنتی و الکترونیکی در سطح قوانین داخلی کشورهای عضو تاکید نموده است. امری که تا حدود زیادی در ماده یک

۱. به عقیده خانم شلی، باید برای متخصصین رایانه و دانشمندی که با گروه‌های تبهکار سازمان یافته فراملی همکاری می‌کنند مجازات‌هایی وضع شود، همانگونه که برای وکلا و حسابدارانی که به شستشوی عواید مجرمانه این سازمان‌ها کمک می‌کنند، کیفرهایی در نظر گرفته شده است. (پیشین، صص. ۳۱۱-۳۱۰)

لایحه مبارزه با پولشویی کشورمان مطرح شده و امید است که با تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام به زودی در زمره قوانین لازم الاجرای مملکتی قرار گیرد.

فهرست منابع

- فارسی:

- احمدی، علی، «ضرورت تسریع در تصویب قانون مبارزه با پولشویی»، روزنامه شرق، ۱۳۸۵/۱/۳۱.
- اردبیلی، دکتر محمدعلی، «پیشگیری از اعتیاد» همایش بین المللی علمی-کاربردی جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، نشر روزنامه رسمی، جلد اول، چاپ اول، ۱۳۷۹.
- باقرزاده، احد، «جرم تطهیر درآمدها و سرمایه‌های حاصل از قاچاق بین‌المللی مواد مخدر در حقوق ایران، انگلستان، و در حقوق بین‌الملل»، رساله دکتری رشته حقوق بین‌الملل، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، سال تحصیلی ۴ - ۱۳۸۳.
- بوریگان، ژاک، «بزهکاری سازمان یافته در حقوق کیفری فرانسه»، مترجم نجفی ابرندآبادی، دکتر علی‌حسین، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۲-۲۱، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق، ۱۳۷۸. جزایری، مینا، «جرم پولشویی بعنوان یک جرم مستقل»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پولشویی، ستاد مبارزه با مواد مخدر، کمیته معاضدت قضایی، نشر وفاق، ۱۳۸۲.
- حیدری، علی‌مراد، «جرم‌انگاری پولشویی» مجله فقه و حقوق، سال اول، تابستان ۱۳۸۳.
- شمسی اژییه، علیرضا، «جرم سازمان یافته و بررسی مصادیق آن در حقوق موضوع ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهیدبهشتی، دانشکده حقوق، ۱۳۷۸.
- گسن، ریموند، «جرم‌شناسی کاربردی» ترجمه کی‌نیا، دکتر مهدی، نشر مترجم، چاپ اول، سال ۱۳۷۰.
- گل‌محمدخامنه، علی، «اعتیاد به مواد مخدر: پیشگیری یا سرکوبی؟»، همایش بین‌المللی علمی - کاربردی جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، نشر روزنامه رسمی، جلد ۳، چاپ اول، ۱۳۷۹.

-
- میرمحمدصادقی، دکتر حسین، «*حقوق جزای بین‌الملل*»، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۷۷.
- نجفی ابرندآبادی، دکتر علی حسین، «*تقریرات درس بزهکاری اقتصادی*»، تدوین: قناد، دکتر فاطمه، دانشکده حقوق شهید بهشتی، ۱۳۸۵.
- نجفی ابرندآبادی، دکتر علی حسین و همکاران، *دانشنامه جرم‌شناسی*، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۸.
- نجفی ابرندآبادی، دکتر علی حسین، «*تقریرات درس جرم‌شناسی*» دوره دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، نیمسال اول ۸۰ - ۷۹.
- نجفی ابرندآبادی، دکتر علی حسین، «*درآمدی بر جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر*»، همایش بین‌المللی علمی-کاربردی جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، روزنامه رسمی، جلد اول، چاپ اول، ۱۳۷۹.

- انگلیسی:

- Blum, J. "Enterprise Crime: *Financial Fraud in International Interspace*", Washington D.C.: US Working Group on Organized Crime, 1997.
- Bosworth-Davis, R., et al, "*Money Laundering: A Practical Guide to New Legislation*", kluwer law publication, 1994.
- Brotner, M. "*Cyberlaundering: Anonymous Digital Cash and Money Laundering*", available at:, 1996
<http://osaka.law.miami.edu/~froomkin/seminar/papers/brotner.htm>
- Clarke, M. (1990), "Business Crime: Its Nature and Control, Cambridge Polity Press .
- Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, Warsaw, 16, May, 2005 Available at : <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/198.htm>
- Croall, H. (2001) "Understanding White Collar Crime", Open University Press.

- Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the “prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing”, available at:

<http://europa.eu.int/eur>

lex/lexuriserv/site/en/oj/2005/l_309/l_3092051125en00150036.pdf

- Report of the Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, 18-25 April 2005.

- Richards, J., “*Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*”, CRC Press, 1999.

- Ruggiero, V. et al, (1995), “*Eurodrugs: Drug Use; Markets and Trafficking in Europe*”, London University College, London Press.

- Shapiros, S. “*Collaring the Crime, not the Criminal: Re-Considering the Concept of White Collar Crime*”, American Sociological Review, 1990.

- Shelley, L., “*Crime and Corruption in Digital Age*”, Journal of International Affairs, Spring 1998, n. 2, available at:

<http://www.questia.com/library/communication/digital-age.jsp>

- Shelley, L., (2003), “Organized Crime, Terrorism and Cybercrime”, available at http://www.crime-research.org/library/Terrorism_Cybercrime.pdf

- Sutherland, E.H. “*White Collar Crime*”, New York, Holt Reinhart & Winston , 1949.

- The Council of Europe Convention on “Laundering, Search, Seizure and Confiscation of Proceeds from Crime”, 1990, Strasburg, available at:

<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/141.htm>

- The Report of Financial Action Task Force (FATF) on “Money Laundering”, 1995, latest revision of 2004, available at:

<http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/7/40/34849567.pdf>

-
- United Nations Convention against Corruption, 2003, available at: http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/signing/Convention-e.pdf
 - Walther, S., "Forfeiture and Money Laundering Laws in the United States: Basic Features and Some Critical Comments from A European Perspective", *Crime and Social Change*, 21, no. 1, 1994.

پایگاههای الکترونیکی:

http://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf

<http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering.htm>